МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У БАНКУ

Методичні рекомендації до практичних завдань та самостійної роботи студентів

спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" другого (магістерського) рівня

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2019

УДК 336.71:005.915(07.034)
Ф59

Укладач Д. Д. Гонтар

Затверджено на засіданні кафедри управління фінансовими послугами.
Протокол № 4 від 10.10.2018 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Фінансовий менеджмент у банку [Електронний ресурс] : Ф59 методичні рекомендації до практичних завдань та самостійної роботи студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" другого (магістерського) рівня / уклад. Д. Д. Гонтар. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. – 49 с.

Подано значний перелік практичних завдань та завдань для самостійної роботи відповідно до тем робочої програми навчальної дисципліни, а також методичні рекомендації щодо їхнього виконання, що будуть сприяти набуттю майбутніми фахівцями професійних компетентностей із навчальної дисципліни.

Рекомендовано для студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" другого (магістерського) рівня.

УДК 336.71:005.915(07.034)

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2019

Вступ

Для успішного функціонування і розвитку банківського сектору в сучасних умовах вітчизняної економіки необхідно створення ефективного механізму управління.

Активність функціонування цього механізму буде сприяти формуванню інформаційної бази для ухвалення стратегічних і оперативних управлінських рішень з урахуванням постійних змін зовнішнього середовища та внутрішніх можливостей банківської установи.

Основними напрямами подальшого розвитку банківської системи України є: підвищення стійкості банківської системи до криз; зміцнення довіри до банківської системи з боку вкладників та інвесторів; активізація діяльності банків із залучення коштів та їхньої трансформації у кредити для реального сектору економіки; пошук і дослідження адекватних методів виявлення та управління ризиками; оволодіння стратегією поведінки на ринку банківських послуг в умовах нестабільності фінансово-кредитної системи; упровадження новітніх методів управління банком.

Вирішення поставлених завдань неможливе без розроблення методології ефективного управління банком. Пошук і дослідження адекватних методів управління перетворюються на складну проблему, яку необхідно вирішувати керівництву кожного банку.

Постійна зміна зовнішніх умов, у яких функціонує банк, потребує відповідної реакції з боку його керівництва, зокрема, більш глибокого аналізу впливу зовнішнього середовища, пошуку нових способів збільшення прибутку. Банки мають постійно відповідати вимогам ринку, що змінюються, своєї клієнтури та небанківських фінансових організацій. Розвиток нових напрямів банківської діяльності щодо розроблення і реалізації банківських продуктів та послуг неминуче стикається із труднощами, викликаними відсутністю ефективного управління грошовими потоками банку, прибутковістю й ризиками, а також відсутністю належної взаємодії функціональних підрозділів банку, обміну інформацією між ними та координації їхніх зусиль.

Тому головне завдання у процесі управління банком – побудова системи відносин, пов'язаних з оптимальною організацією взаємодії численних елементів складної динамічної системи, яку становить сучасний банк, формування в менеджерів банку навичок в управлінні грошовими потоками, активами та пасивами, прибутковістю та ризиками банку. Без

професійного управління фінансовою діяльністю банків важко сподіватися на активний розвиток вітчизняної економіки, упровадження досягнень науково-технічного і соціального прогресу, а разом із тим і на відповідне бажане місце України у світовому господарстві. Призначенням методичних рекомендацій до виконання практичних завдань із навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент у банку" є формування в магістрів практичних навичок в управлінні фінансовою діяльністю банку, а саме:

розуміння природи фінансового менеджменту в банку, його необхідності;

планування та формування стратегії управління банком;

формування системи управління банком, відповідно до вимог ринку, та забезпечення функціонування банку;

планування і прогнозування грошових потоків банку, складання графіків руху грошових коштів, визначення дефіциту ліквідності та джерел покриття розривів ліквідності банку;

визначення та аналіз змін ліквідності банку, залежно від тенденцій на грошовому ринку;

визначення ефективності процесу управління капіталом, зобов'язаннями, активами та пасивами банку;

визначення напрямів розвитку кредитування в банку;

визначення та аналіз даних фінансової звітності банку;

вивчення новітніх методів управління банком.

Набуті магістрами в ході виконання практичних завдань, викладених у цих методичних рекомендаціях, знання та практичні навички стануть у нагоді під час підготовки й написання магістерської дипломної роботи, наукових статей, звітів у подальшій професійній діяльності.

Практичні завдання до навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент у банку"

Змістовий модуль 1
Сутність, зміст, принципи та функції фінансового менеджменту в банку

Практичне заняття 1
Засади фінансового менеджменту в банку. Стратегічне управління банківською діяльністю

Мета – формування в магістрів практичних навичок у визначенні сутності та змісту фінансового менеджменту в банку, стратегічного менеджменту в банку, процесу планування в банківському менеджменті та його етапів.

Завдання 1.1. Відповідно до організаційних етапів стратегічного управління, розробіть стратегію для банку, що за розміром активів і капіталу входить до групи найбільших банків України. За формою власності – ПАТ. Банк універсальний, має розширену мережу філій та відділень, є лідером на ринку платіжних карток України.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Здійснення стратегічного управління передбачає вибір стратегії та розроблення плану заходів щодо її реалізації. Структура стратегічного менеджменту може бути репрезентована такими організаційними етапами, поступова реалізація яких забезпечить максимально ефективне стратегічне управління сучасним банком. Це такі етапи, як:

1. Діагностика сучасного становища банку (ситуаційний аналіз). Оскільки розроблення стратегій пов'язано з визначенням того, наскільки можливості банку відповідають навколишньому конкурентному середовищу, стратегічний аналіз має містити як зовнішній аналіз конкурентного середовища діяльності банку, так і внутрішній аналіз ресурсів та можливостей банку.

Зовнішній ситуаційний аналіз містить передусім оцінювання міри впливу макроекономічних факторів на діяльність банку, сегментацію

ринку банківських послуг, аналіз основних тенденцій, аналіз конкурентної позиції на вибраних сегментах ринку.

Після аналізу можливих сценаріїв розвитку економічної ситуації відбувається добір ключових факторів, тобто тих зовнішніх факторів, що можуть істотно вплинути на показники й результати діяльності банку (наприклад, на зміну обсягу залучених ресурсів, прибутковість його операцій).

Якщо зовнішній аналіз спрямовано на виявлення і визначення ступеня впливу факторів, що діють ззовні, то *внутрішній аналіз* – на оцінювання особливостей самого банку, становлячи другу частину ситуаційного аналізу.

Під час здійснення внутрішнього аналізу оцінюють:

фінансовий стан банку;

якісні й кількісні характеристики наданих послуг, порівняно з аналогічними послугами та продуктами конкурентів;

наявну клієнтську базу банку і динаміку її зміни;

адекватність організаційної структури банку його завданням;

достатність рівня кваліфікації банківського персоналу.

Ретельна всебічна перевірка стану справ у кожній із цих галузей визначає в остаточному підсумку успіх стратегічного планування. Порівняння оцінки сучасного стану банку (тобто результатів внутрішнього аналізу), ринку і його потенціалу (тобто результатів зовнішнього аналізу) становить сенс аналізу сильних і слабих сторін, можливостей та небезпек, так званого SWOT-аналізу (від англ. strengths – сильні сторони, weakness – слабкі сторони, opportunities – можливості та threats – погрози).

2. Визначення стратегічного бачення діяльності банку. Поняття "стратегічне бачення діяльності банку" можна визначити як довготермінову настанову, розроблену вищою керівною ланкою, що конкретизує базові цінності організації та відповідає на запитання:

• Як будуються відносини банку і всіх пов'язаних із його діяльністю осіб, тобто акціонерів, клієнтів, персоналу та представників зовнішнього середовища, у якому він функціонує?

• Як співвідносяться стратегічні цілі діяльності банку і розвиток перспективних напрямів його діяльності, показники зростання її масштабів та ефективності?

• У чому полягають основні принципи політики банку щодо стилю керівництва, організації діяльності, управління кадрами, фінансами, а також маркетингу та впровадження нових технологій?

• Якими є ціннісні орієнтири щодо етики, принципів і норм поведінки банківських працівників?

Інакше кажучи, стратегічне бачення банку покликано сприяти формуванню загальної ідеології його діяльності шляхом конкретизації найважливіших завдань і реально досяжних цілей для всіх організаційних одиниць. Воно має бути джерелом натхнення для виконання повсякденних обов'язків, бути мотиваційною і провідною силою, що гармоніює з корпоративною культурою, нормами етики та цінностями банку.

3. Формулювання місії та стратегічних цілей. Основною метою місії банку є визначення поточних і перспективних напрямів діяльності, у яких знаходять відображення обсяг поточних та нових операцій, розмір ринку й географічне охоплення. Водночас визначають, у яких галузях банк уже має перевагу над конкурентами та де необхідно докласти зусиль, щоб досягти стійкої конкурентної переваги. Головна ідея, чітко виражена в заяві про місію, стосується визначення пріоритетів стратегічного плану банку. Одночасно виявляють головні можливості стабільного зростання (на основі результатів зовнішнього аналізу) і ті можливості, які необхідно реалізувати, із метою підвищення ефективності банківської діяльності та досягнення конкурентної переваги. Таким чином, місія банку містить систему основних принципів і пріоритетів, що будуть визначати подальшу стратегічну діяльність на всіх рівнях банку.

У ході вироблення місії сучасного банку, насамперед, найбільшу увагу необхідно звертати на визначення кола майбутніх клієнтів та ідентифікацію їхніх потреб. Отже, місія банку має передбачати забезпечення не тільки його комерційних інтересів, але й інтересів тих, від кого безпосередньо залежить стабільність його розвитку. Цю думку відображає концепція соціально-етичного маркетингу, що стала переважною в ідеології провідних закордонних і транснаціональних компаній.

4. Визначення стратегічного підходу й оцінювання альтернативних стратегій. Кожний конкретний банк має застосовувати індивідуальний стратегічний підхід. Так, забезпечення стабільного зростання, безперечно, головна мета банку, але вона не може бути єдиною під час вибору стратегії. У разі прийняття тієї чи іншої стратегії потрібно враховувати також унікальні особливості конкретного банку, виявлені у процесі стратегічного аналізу.

Виділяють такі три напрями вибору можливих стратегічних підходів:

вибір основної стратегії банку, використовуючи яку він буде конкурентоспроможним або забезпечить собі стійку конкурентну перевагу;

вибір напряму розвитку банку;

вибір методу, за допомогою якого банк досягне успіху.

Перш ніж розпочинати розгляд проблеми розроблення основних стратегічних напрямів, важливо визначити основу, на якій банк буде розвивати конкурентоспроможність і забезпечувати ефективність своєї діяльності. Цю основу для підтримання конкурентного рівня часто називають основною стратегією або рушійною силою стратегії.

Визначення основної (провідної) стратегії банку пов'язано з необхідністю конкретизації того:

у чому полягає конкурентна перевага, до якої прагне банк;

чим вона конкретизується;

у якій галузі вона має бути досягнута;

на якому ступені вона виявиться.

5. Аналіз стратегічного вибору банку. Цей етап є одним із найбільш важливих етапів процесу стратегічного менеджменту, і для оцінювання стратегічних альтернатив необхідно застосовувати точну методологію.

Абсолютно очевидно, що банк не може скористатися всіма альтернативами. Для того щоб зробити найбільш правильний вибір, банк має визначитися в таких питаннях:

• Які з можливостей вибору найбільше відповідають стратегічному баченню і місії банку?

Виходячи зі SWOT-аналізу, це альтернативи, що:

сприяють максимізації сильних сторін і мінімізації слабких;

дозволяють банку використати максимум із наявних у нього можливостей і захистити себе від небезпек;

ґрунтуються на галузі спеціалізації банку і дозволяють досягти стабільної конкурентної переваги.

• Чи існують такі економічно привабливі альтернативи (наприклад закриття філій), які не можна реалізувати з політичних чи соціальних міркувань?

• Які з альтернатив найбільш імовірно забезпечать найвищий дохід з урахуванням ризику на власний капітал і дозволять максимізувати прибуток акціонерів?

Від відповіді на перелічені раніше запитання залежить те, наскільки банк виявиться спроможним визначити ті можливості вибору, що є пріоритетними у стратегічному плані. Крім того, керівництво банку має скористатися, за потреби, додатковими критеріями, що характеризують привабливість тієї чи тієї альтернативи.

6. Затвердження і реалізація стратегії. Після розроблення стратегій банку в різних галузях його діяльності необхідно поставити конкретні завдання з їхньої реалізації перед конкретними виконавцями, тобто необхідно скласти план погоджених дій усіх підрозділів банку. Саме цей план дій має перевести вибрані й обґрунтовані у процесі планування цілі та стратегії у практичні береги. Він має сформулювати конкретні та значущі завдання для кожного підрозділу і функціональної служби банку, а також довести їх до рівня конкретних заходів.

Відмінність стратегічного плану від стратегічних підходів, місії чи стратегічного бачення банку полягає в тому, що він є вже не абстракцією, а сильною діловою концепцією, що передбачає набір конкретних дій, покликаних утілити цю концепцію в життя, привести до створення реальної конкурентної переваги, здатної зберігатися тривалий час.

Стратегічний план дій має бути розроблено для кожного визначеного в ході формулювання стратегій сегмента ринку і відповідних йому продуктів.

У цьому документі має бути висвітлено такі основні моменти:

завдання, розписані за підрозділами і відповідальними виконавцями;

терміни виконання завдань;

підсумкові та інші якісні контрольні показники – документи, інструктивні й методичні матеріали;

кількісні контрольні показники;

етапи контролю та значення контрольних показників на ці моменти.

Для кожного стратегічного завдання вказують:

назву;

мету;

завдання;

послідовність заходів, необхідних для реалізації поставлених цілей;

посадову особу, відповідальну за захід;

список дій, необхідних для реалізації цього стратегічного завдання.

Для кожної такої дії визначають відповідальну посадову особу і термін виконання.

7. Оцінювання результатів упровадження стратегії та можливих коригувань стратегічного плану. Контроль за виконанням стратегічного плану є постійним елементом стратегічного управління і необхідною умовою самого існування системи стратегічного планування. Такий контроль здійснюється топ-менеджером банку, групою стратегічного планування, координатором стратегічного планування, адміністративним

управлінням і співробітниками, відповідальними за виконання заходів. Його здійснюють, переважно, у двох напрямах – за термінами і за сутністю.

Контроль за термінами означає щоденне зіставлення з контрольними термінами звітів відповідальних посадових осіб про виконання заходів і дій стратегічного плану.

Контроль за сутністю означає аналіз виконаних заходів із погляду досягнення заданих параметрів стратегічного завдання.

Рекомендована література: [9; 16; 18].

Завдання 1.2. Подайте бізнес-план роботи ПАТ "Мегабанк" на наступний рік. Банк працює в Харківському регіоні, за рівнем активів та капіталу належить до групи середніх банків. Він надає весь перелік банківських послуг, але пріоритетним є: розрахунково-касове обслуговування (комунальні платежі), розповсюдження карток НСМЕП, іпотечне кредитування. Для обслуговування клієнтів відкрито велику кількість відділень у місті.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Стратегія і тактика управління банком потребує складання бізнес-плану. Бізнес-план дає змогу уточнити визначений на першому рівні планувати стратегічний план і на його основі розробити конкретний фінансовий проект реалізації в межах поточного етапу стратегічного планування (переважно в межах року).

Бізнес-план має бути основою управління як окремими видами діяльності, так і банком загалом. Бізнес-план – це документ, що охоплює всі види діяльності банку, зокрема комерційні, виробничі соціальні потреби. Його доцільно складати з розподілом за кварталами.

Бізнес-план дасть змогу керівництву вирішити такі основні проблеми:

визначити конкретні фінансові продукти, цільові ринки та місце банку на цих ринках;

сформувати довготермінові цілі, тактику і стратегію їхнього досягнення;

визначити відповідальних осіб;

оцінити витрати на формування та реалізацію банківських продуктів;

виявити відповідність кількості та якісного складу персоналу банку мотивації праці.

Незважаючи на те що бізнес-план банку завжди має суто індивідуальний характер, можна рекомендувати таку його структуру:

1. Загальна частина. Огляд політичного, економічного і правового стану країни. Аналіз конкурентоспроможності банку на ринку. Дослідження результатів діяльності банку за попередній період.

2. Основні цілі та пріоритети банку на майбутній рік.

3. Програма практичної реалізації наміченого (завдання для окремих підрозділів банку).

Рекомендована література: [9; 10; 16; 18].

Практичне заняття 2
Органи управління та організаційна структура банку. Система планування банківської діяльності

Мета – формування в магістрів практичних навичок в організації банківської діяльності.

Завдання 2.1. Подайте організаційну структуру банку, побудовану за дивізіональним принципом. Наведіть схему ухвалення управлінських рішень на всіх ланках організаційної структури банку.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Організаційна структура банку є важливою складовою частиною успішного досягнення цілей вибраної стратегії. Від рівня організації банку, налагодження відносин між керівництвом та підлеглими залежить успіх його діяльності. Дуже часто хиби в організаційних структурах призводили навіть досить сильні банки до кризових ситуацій.

Органами управління банку є загальні збори учасників, спостережна рада, правління (рада директорів) банку. Органом контролю банку є ревізійна комісія та внутрішній аудит банку. Виконавчим органом управління банків недержавної форми власності є правління (рада директорів). Правління банку (рада директорів) діє на підставі затвердженого загальними зборами учасників (акціонерів) чи спостережною радою банку положення і вирішує всі питання поточної діяльності, які не належать до компетенції загальних зборів учасників.

Роботою правління керує голова правління, якого обирають чи призначають, згідно зі статутом банку. Голова правління банку не може бути одночасно головою загальних зборів учасників. Правління банку як вищий виконавчий орган банку, підзвітний спостережній раді банку, має

взаємодіяти зі спостережною радою з питань менеджменту, виходячи із загальноприйнятих принципів корпоративного управління та ієрархії процесів управління ризиками. Контроль за фінансово-господарською діяльністю банку здійснює ревізійна комісія, яка контролює діяльність правління банку.

Ринкові умови, що постійно змінюються, зростання конкуренції, удосконалення банківських технологій і, нарешті, тенденції до укрупнення банківських організацій привели до необхідності в застосуванні дивізіональних структур, що передбачають розподіл банку не за функціональною ознакою, а відповідно до видів пропонованої банківської продукції, груп споживачів або за регіональними ознаками. Як наслідок, існують такі три види дивізіональних організаційних структур:

1. Структури, орієнтовані на надання різних видів банківської продукції. Структури такого типу досить часто зустрічаються в банках, які надають своїм клієнтам великі обсяги окремих видів послуг. Причому ці обсяги настільки збільшуються, що, із метою ефективного управління, стає доцільним здійснювати керівництво наданням кожного продукту окремо. Указаний принцип і лягає в основу організаційних структур, побудованих за продуктовою ознакою.

Ці структури дають можливість зосередити функції управління наданням окремих послуг у руках фахівців із конкретних продуктів. Це створює таким банкам додаткові переваги під час доведення якості послуг до міжнародних стандартів, а також у розвитку нових видів банківських продуктів.

Керівник, відповідальний за конкретний вид банківських послуг, має у своєму розпорядженні достатньо кваліфікованих працівників із великим практичним досвідом у цій галузі, завдяки чому з таким банківським підрозділом важко конкурувати іншим банкам, організованим не за продуктовим принципом. Крім того, орієнтація структури на окремі види послуг дає змогу щонайкраще координувати весь процес від створення нової послуги та до доведення її до кінцевого споживача

2. Структури, орієнтовані на різні групи споживачів. Цей спосіб побудови банку передбачає орієнтацію на потреби цільових споживачів послуг. Організовуючись таким чином, банк зосереджує свою основну увагу на певних групах клієнтів. Донедавна американські банки, що будувалися, відповідно до такого принципу, обслуговували в основному корпоративних клієнтів. Проте поступово таке становище змінювалося, і на внутрішніх ринках акцент зміщувався в бік роздрібної клієнтури.

Усі надані банком послуги концентруються в окремих підрозділах, що обслуговують конкретні групи споживачів. Так, послуги роздрібним клієнтам можуть надаватися управлінням персональних банківських послуг та інвестиційного менеджменту, а послуги клієнтам оптового ринку – управліннями операцій на ринку капіталів та обслуговування корпорацій. Така структура дає змогу з максимальною ефективністю задовольняти потреби цільових споживачів.

3. Регіональні організаційні структури. Коли діяльність банку охоплює велику географічну територію, то в основу його організації може бути покладено принцип регіональної організаційної структури, що передбачає побудову діяльності через мережу відділень, які пропонують послуги в різних регіонах.

Банки, організовані за регіональною ознакою, не відчувають особливих труднощів у налагодженні відносин зі своєю клієнтурою. Перед ними відкриваються великі можливості всебічного вивчення діяльності користувачів своїх послуг, особливо таких послуг, надання яких становить певний ризик для банку. Крім того, старанно продумане створення мережі відділень дає змогу налагодити добрий взаємозв'язок між ними та забезпечити максимальне врахування потреб споживачів усіх регіонів, які обслуговує банк.

Рекомендована література: [9; 16; 18].

Практичне заняття 3
Управління капіталом у банку

Мета – формування в магістрів практичних навичок у визначенні складу та функцій банківського капіталу, достатності банківського капіталу та управління ним.

Завдання 3.1. Аналітичний відділ банку отримав завдання визначити оптимальний тип дивідендної політики для банку.

За наведеними даними подайте розрахунок дивідендів за консервативним, помірним та агресивним типом:

1. Банк має кожен рік нарощувати капітал у розмірі, не меншому за 1 000 тис. грн.

2. На дивіденди спрямовують суму в розмірі 2 000 тис. грн.

Визначте переваги та недоліки кожного з типу дивідендної політики, а також розробіть пропозицію щодо оптимальної дивідендної політики для вашого банку (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз дивідендних виплат банку

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.
1. Капітал банку, тис. грн	12 000	13 000	15 000
2. Чистий прибуток банку, тис. грн	8 000	6 000	8 500
3. Направлено на капіталізацію: сума, тис. грн			
% до чистого прибутку			
4. Направлено на виплату дивідендів: сума, тис. грн			
% до чистого прибутку			

Методичні рекомендації до виконання завдання

Існує три типи дивідендної політики банку: консервативний, помірний та агресивний.

Консервативному типу відповідають залишковий метод та метод постійного розміру дивідендних виплат. Сутність першого методу полягає в тому, що розмір прибутку для виплати дивідендів визначають як залишок після задоволення інвестиційних можливостей банку. Сутність методу постійного розміру дивідендних виплат полягає у збереженні стабільної суми дивідендних виплат протягом тривалого проміжку часу.

Помірному типу дивідендної політики відповідає метод постійної та змінної частини дивіденду. Сутність цього методу полягає в регулярності виплат стабільних, невеликих за розміром дивідендів у тісному взаємозв'язку з результатами фінансової діяльності банку.

Агресивний тип дивідендної політики містить: метод стабільного приросту дивідендів та метод постійного коефіцієнта виплат. Перший метод передбачає стабільне зростання рівня дивідендних виплат у розрахунку на одну акцію. Для цього встановлюють, переважно, фіксований розмір відсотка приросту дивідендів до їхнього розміру в попередньому періоді. Метод постійного коефіцієнта дивідендних виплат передбачає додержання установлених пропорцій розподілу отриманого прибутку між акціонерами (засновниками) та банком, тобто встановлення співвідношення між прибутком, який споживають і капіталізують.

Основні принципи, на яких має ґрунтуватися дивідендна політика, полягають у такому:

прозорість (визначення і розкриття інформації про обов'язки та відповідальність сторін, що беруть участь у реалізації дивідендної політики, зокрема порядок і умови ухвалення рішення щодо виплати та розміру дивідендів);

своєчасність (установлення часових меж під час здійснення дивідендних виплат);

обґрунтованість (рішення щодо виплат і розміру дивідендів може бути ухвалено лише в разі досягнення компанією позитивного фінансового результату з урахуванням планів розвитку компанії та її інвестиційної програми);

справедливість (забезпечення рівних прав акціонерів на отримання інформації про рішення, які ухвалюють, виплати, розмір та порядок виплати дивідендів);

послідовність (точне виконання процедур і принципів дивідендної політики);

розвиток (постійне вдосконалення в межах покращення процедур корпоративного управління та перегляд її положень, у зв'язку зі зміною стратегічних цілей компанії);

стійкість (прагнення компанії до забезпечення стабільного рівня дивідендних виплат).

Рекомендована література: [9; 16; 18].

Завдання 3.2. Ряд банків звернувся до НБУ із проханням про участь в аукціоні із продажу кредитних ресурсів. На кредитному аукціоні запропоновано до продажу ресурсів на 50 млн грн. Від банків надійшли всі потрібні документи, які містять інформацію (табл. 2).

Зробіть висновок про можливість продажу кредитних ресурсів банкам, поясніть можливі рішення НБУ.

Таблиця 2

Показники діяльності банків

Показники	Банк 1	Банк 2	Банк 3	Банк 4
1	2	3	4	5
Норматив адекватності регулятивного капіталу, %	10	8	11	12
Норматив адекватності основного капіталу, %	5	9	8	9
Норматив миттєвої ліквідності, %	30	25	35	33
Норматив поточної ліквідності, %	74	65	80	80
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, %	9	24	7	20
Норматив великих кредитних ризиків	3	6	2	7
Норматив інвестування в цінні папери окремо кожною установою, %	4	3	5	4

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5
Капітал банку, млн грн	162	180	130	22
Сума отриманих банком міжбанківських кредитів, млн грн	5	60	40	48
Обсяг кредитних ресурсів, які банк має намір придбати, млн грн	20	30	40	20
Відсоткова ставка, запропонована банком, %	23	22	21	24
Облікова ставка НБУ,%	22	22	22	22

Методичні рекомендації до виконання завдання

Порядок надання НБУ кредитних ресурсів банкам регулюється Постановою Правління НБУ від 17.09.2015 р. № 615 "Про затвердження Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи" [31].

Згідно із цим Положенням, Національний банк України використовує стандартні інструменти регулювання ліквідності банківської системи, із метою досягнення цілей та виконання завдань, визначених законодавством України та Основними засадами грошово-кредитної політики, залежно від ситуації на грошово-кредитному ринку.

Національний банк України здійснює регулювання ліквідності банківської системи в межах визначених монетарних параметрів і в обсягах, потрібних для їхнього збалансування та управління грошово-кредитним ринком, шляхом застосування таких стандартних інструментів:

1) операції з рефінансування (кредити овернайт, кредити рефінансування);

2) операції прямого РЕПО;

3) операції із власними борговими зобов'язаннями;

4) операції з державними облігаціями України.

Національний банк України надає банкам кредити рефінансування шляхом проведення кількісного або відсоткового тендера з підтримання ліквідності банків. Повідомлення про проведення кількісного або відсоткового тендера з підтримання ліквідності банків надсилають щотижня засобами програмно-технологічного забезпечення та системи електронної пошти з розміщенням цієї інформації на сторінці офіційного інтернет-представництва Національного банку України.

Тендери з підтримання ліквідності банків проводять щотижня з такою періодичністю: три тижні підряд – надання кредитів рефінансування терміном до 14 днів; один тиждень – надання кредитів рефінансування терміном до 90 днів.

Банки за умови проведення Національним банком України відсоткового тендера з підтримання ліквідності банків самостійно пропонують відсоткову ставку з точністю до двох знаків після коми, за якою вони погоджуються отримати кошти, але не нижчу, ніж облікова ставка НБУ за короткотерміновими кредитами рефінансування, та не нижчу, ніж облікова ставка НБУ плюс два процентних пункти за довготерміновими кредитами рефінансування.

Заявки на участь у відсотковому тендері з підтримання ліквідності банків задовольняють, відповідно до зниження запропонованої в них відсоткової ставки, починаючи з найвищої й далі поступово до закінчення запропонованого обсягу коштів, які пропонують для проведення відсоткового тендера або досягнення граничної відсоткової ставки, або задоволення всіх заявок банків.

Кошти розподіляють між банками пропорційно до поданих заявок, якщо два або кілька учасників відсоткового тендера з підтримання ліквідності банків пропонують однакову відсоткову ставку, що збігається із граничною відсотковою ставкою, а обсяг запропонованих коштів, що залишився, недостатній для задоволення всіх заявок банків за граничною відсотковою ставкою. Обсяг кредиту заокруглюють до цілого числа.

Національний банк України має право ініціювати дострокове виконання банком зобов'язань за операціями з рефінансування протягом двох робочих днів у разі настання хоча б однієї з таких умов:

1) виявлення фактів надання банком недостовірної інформації та звітності, яка мала вплив на ухвалення рішення щодо надання кредиту, відповідно до цього Положення, і щодо повноважень осіб, які від імені банку підписують усі документи, що подаються банком до Національного банку України, відповідно до цього Положення;

2) неприведення банком у відповідність до встановлених вимог вартості пулу заставлених активів (майна) у разі його знецінення;

3) невиконання банком умов генерального кредитного договору.

Рекомендована література: [9; 31].

Практичне заняття 4
Управління зобов'язаннями банку

Мета – формування в магістрів практичних навичок в управлінні зобов'язаннями банку, використанні методів управління ними.

Завдання 4.1. Визначте за наведеними даними середній термін зберігання вкладів, рівень осідання вкладів і оборотність вкладів, зробіть висновки щодо зміни значень згаданих показників (табл. 3).

Таблиця 3

Показники діяльності банку

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Середньорічний залишок вкладів, тис. грн	62 123,0	68 878,9	78 173,7
Приплив вкладів населення, тис. грн	6 343,6	8 498,0	10 692,8
Обороти за вкладами населення, тис. грн			
за прибутками	32 221,0	38 461,1	54 003,3
за видатками	25 973,0	29 954,5	43 319,2

На початок 22 квітня залишки коштів на депозитних рахунках підприємств становили 12,1 млн грн, а на рахунках громадян – 4,5 млн грн. Цього дня обороти за прибутками до вкладів громадян становили 0,3 млн. грн, а за видатками – 0,9 млн грн. 22 квітня закінчується термін депозитного договору з підприємством на 1,6 млн грн, який було укладено 21 березня. Облікова ставка НБУ становила 12 %, а депозитна ставка, передбачена в договорі між банком і підприємством, – 18 %.

Визначте розмір депозитів і вкладів, які можуть бути використані банком як ресурси. Зробіть рекомендації банку щодо формування ресурсної бази та управління залученими коштами.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Зростання частки строкових депозитів (незважаючи на те що це більш дорогий ресурс) позитивно впливає на ліквідність балансу та сприяє стійкості й надійності ресурсної бази.

Аналіз строкових депозитів здійснюють за допомогою системи показників:

1. Тривалість одного обороту депозитних укладень у днях (або середній термін зберігання вкладених коштів).

Показник відбиває в динаміці стабільність вкладів, що дуже важливо для оцінювання вкладів як ресурсів короткотермінового кредитування.

$$t = \frac{\text{Середній залишок вкладів}}{\text{Оборот із видачі кредитів}}. \qquad (4.1)$$

Переважно, чим більший термін залучення, тим дорожче банкові обходяться ці ресурси.

Отже, чим більший цей показник, тим стабільніша ресурсна база, що, своєю чергою, дає банкові можливість розробляти більш довготермінову політику активних операцій.

2. Осідання депозитів – показник, який характеризує частину депозитів, у відсотках, яка осідає на рахунку банку протягом року.

$$\text{Осідання депозитів} = \frac{\text{Приріст депозитів}}{\text{Оборот за депозитами (прибуток)}}. \qquad (4.2)$$

Ця частина залучених ресурсів, переважно, не вилучається вкладниками банку. Банк може розраховувати на неї як на довготермінові залучення.

3. Оборотність депозитів – показник, що показує, на скільки відсотків зменшення депозитів на рахунках перевищує їхній середній залишок:

$$\text{Оборотність депозитів} = \frac{\text{Оборот за депозитами (видача)}}{\text{Середній залишок депозитів}}. \qquad (4.3)$$

Велике значення показника характеризує високу рухливість залучених коштів.

Метою банківського менеджменту у сфері управління зобов'язаннями банку є залучення достатнього обсягу коштів із найменшими витратами для фінансування тих активних операцій, які має намір здійснити банк.

У процесі формування ресурсної бази менеджмент має враховувати два основні параметри управління – вартість залучених коштів та їхній обсяг. Для забезпечення бажаної структури, обсягів і рівня витрат за депозитними зобов'язаннями менеджмент використовує різні методи залучення коштів, які загалом розподіляють на дві групи – цінові та нецінові методи управління залученими коштами.

Сутність *цінових методів* полягає у використанні відсоткової ставки за депозитами як головного важеля в конкурентній боротьбі за вільні грошові кошти фізичних і юридичних осіб.

Підвищення пропонованої банком ставки дозволяє залучити додаткові ресурси. І, навпаки, банк, перенасичений ресурсами, але обмежений небагатьма прибутковими напрямами їхнього розміщення, зберігає чи знижує депозитні ставки.

Нецінові методи управління залученими коштами банку ґрунтуються на використанні різноманітних прийомів заохочення клієнтів, які прямо не пов'язані зі зміною рівня депозитних ставок.

До таких прийомів належать:

реклама;

поліпшений рівень обслуговування;

розширення спектра пропонованих банком рахунків та послуг;

комплексне обслуговування;

додаткові види безкоштовних послуг;

розташування філій у місцях, максимально наближених до клієнтів;

пристосування графіка роботи до потреб клієнтів.

У боротьбі за клієнтів банки вдаються до таких прийомів:

проведення лотереї серед клієнтів;

безкоштовне розсилання виписок із рахунків;

відкриття депозитів новонародженим як подарунок від банку;

обладнання безкоштовних автомобільних стоянок біля банку,

установлення банкоматів у громадських місцях;

здійснення безготівкових розрахунків за допомогою пластикових карток;

надсилання клієнтам привітань і подарунків до свят від імені керівництва банку.

Рекомендована література: [2; 8; 9; 11; 13; 30; 33; 34].

Змістовий модуль 2
Методи управління банківськими операціями та ризиками

Практичне заняття 5
Управління активами й пасивами банку

Мета – формування в магістрів практичних навичок в управлінні активами та пасивами банку, використанні методів управління ними.

Завдання 5.1. Клієнт звернувся до банку із заявою про надання певної суми кредиту терміном на 3 місяці.

Оцініть переваги та недоліки збалансованої та незбалансованої стратегій фінансування цього кредиту. Чинні та прогнозовані рівні відсоткових ставок наведено в табл. 4.

Таблиця 4

Відсоткові ставки за кредитами та депозитами

Показники	Термін, дні	Ставка за кредитом, %	Ставка фінансування, %	Спред, %
Поточні ринкові ставки	90	32	27	5
	60	30	26	4
Прогноз ставки (через 60 днів)	30	27	22	5

Методичні рекомендації до виконання завдання

Якщо банківські спеціалісти прогнозують підвищення відсоткових ставок протягом трьох місяців, то кращі результати дасть застосування збалансованої за термінами стратегії. Якщо прогноз зміни ставок свідчить про їхнє зниження, то можна скористатися незбалансованою стратегією.

Є дві альтернативні стратегії фінансування цього кредиту:

1) залучити депозит на таку саму суму на 3 місяці. Спред банку в цьому разі буде становити 5 % (32 – 27). Відсотковий ризик, а також ризик ліквідності зведено до мінімуму;

2) залучити депозит на таку саму суму на 2 місяці, а через 2 місяці відновити залучення коштів на 1 місяць під ставку, яка складеться на ринку

на той час. Використання другої стратегії дозволить банку збільшити спред за умови, що прогноз зміни ставок виявиться правильним, а саме:

$$SP = 32 - (26 \times 60 / 360 + 22 \times 30 / 360) / 90 \times 360 = 32 - 24,66 = 7,33\ (\%).$$

Одночасно банк наражається на відсотковий ризик, пов'язаний із невизначеністю змін ставок, і водночас збільшується ризик ліквідності. Якщо прогноз не справдиться і ставки протягом двох місяців зростуть, банк не отримає навіть 5 % спреду, а можливо, і зазнає збитків.

Якщо прогнозують зростання ставок, банк може скористатися цим для максимізації спреду, видавши кредит на 3 місяці, а депозит залучивши на більш тривалий час, наприклад, на 6 місяців. Через 3 місяці, коли ставки зростуть, згідно із прогнозом, і кредит буде повернуто, банк буде мати змогу реінвестувати активи ще на 3 місяці під вищу ставку, що дозволить збільшити спред у розрахунку за 6 місяців.

Структурне балансування портфелів активів і зобов'язань – це один із методів, за допомогою якого банк фіксує спред і нейтралізує ризик зміни відсоткової ставки. Водночас передбачають, що всі відсоткові ставки як за активними, так і за пасивними операціями змінюються однаково та в одному напрямі. Це припущення пов'язане з концепцією "паралельного зсуву" кривої дохідності. Основними параметрами управління відсотковим ризиком за допомогою балансування структури активів і зобов'язань є термінами та суми.

Збалансована за термінами стратегія передбачає встановлення повної відповідності між термінами залучення та розміщення коштів. Така стратегія не максимізує, а стабілізує прибуток, мінімізуючи відсотковий ризик. Застосовують за другої моделі управління банком.

Тактику структурного балансування портфелів активів і пасивів можна застосовувати як щодо термінів, так і щодо обсягів залучених та розміщених коштів. Сутність підходу зведено до намагання максимально наблизити обсяги активних і пасивних операцій, які мають однакові терміни виконання. Інакше кажучи, банк щоразу намагається зупинити вибір на тому напрямі розміщення коштів, який дозволить повністю погодити структуру активів і зобов'язань. Керуючись правилами структурного балансування, менеджер запропонує клієнтові позику на таку саму суму і той самий термін, які передбачені умовами угоди, що слугує джерелом

фінансування кредитної операції. Прикладом такого методу управління відсотковим ризиком може бути фінансування однорічної позики з умовою погашення основної суми боргу та відсотків у кінці періоду кредитування за рахунок однорічного депозитного сертифіката з нульовим купоном, реалізованого з дисконтом.

Незбалансована за термінами стратегія є альтернативним підходом, що надає потенційні можливості отримання підвищених прибутків за рахунок зміни відсоткових ставок. Використання зазначеної стратегії ґрунтується на прогнозі зміни швидкості, напряму та величини відсоткових ставок на ринку.

Згідно з незбалансованою стратегією управління, терміни залучення коштів мають бути коротшими за терміни їхнього розміщення, якщо прогноз свідчить про майбутнє зниження відсоткових ставок, і навпаки. Якщо прогноз щодо відсоткових ставок не виправдається, то можливі збитки.

Рекомендована література: [2; 8; 9; 11; 13; 30; 33; 34].

Завдання 5.2. Чутливі активи та зобов'язання банку згруповано за періодами переоцінювання і подано в табл. 5. Робочі активи банку – 760 тис. грн.

Проаналізуйте рівень відсоткового ризику, якщо ліміт індексу відсоткового ризику установлено на рівні 10 %. Як вплине на прибуток банку зниження відсоткових ставок протягом наступного місяця на 1 %?

Таблиця 5

Чутливі активи та зобов'язання банку, тис. грн

Періоди, днів	Активи	Пасиви	ГЕП	Кумулятивний ГЕП	Індекс відсоткового ризику, %
1	1051	1001			
30	1101	1301			
60	1251	1401			
91	1201	1501			
182	851	901			
365	901	1101			
Усього					

Методичні рекомендації до виконання завдання

Для визначення показника ГЕПу використовують таку формулу:

$$GAP_t = FA_t - FL_t, \quad (5.1)$$

де FA_t – активи, чутливі до зміни відсоткової ставки;

FL_t – пасиви, чутливі до зміни відсоткової ставки.

Активи й пасиви є чутливим до зміни відсоткових ставок протягом фіксованого проміжку часу, якщо виконують хоча б одну з наведених вимог:

дата перегляду "плаваючої" (змінної) ставки потрапляє в межі зафіксованого часового інтервалу;

термін погашення настає в цьому інтервалі;

термін проміжної або часткової виплати настає в цьому інтервалі.

Сутність впливу ГЕПу на відсотковий прибуток у разі зміни відсоткових ставок полягає в тому, що негативний ГЕП показує, що в банку більше пасивів, чутливих до відсоткової ставки, ніж аналогічних активів:

зростання відсоткових ставок викликає зниження ЧПМ і чистого доходу, оскільки збільшення витрат за пасивами відбувається більшою мірою, ніж доходів за активами;

зниження відсоткових ставок призводить до збільшення ЧПМ, унаслідок зниження відсоткових витрат.

Позитивний ГЕП показує, що в банку більше активів, чутливих до відсоткової ставки, ніж пасивів:

зростання відсоткових ставок призводить до збільшення чистого прибутку та ЧПМ, оскільки відсоткові доходи за банківськими активами зростуть більшою мірою, ніж витрати запозичення;

зниження відсоткових ставок викликає втрату чистого доходу та зниження ЧПМ, оскільки відсоткові доходи за активами знижуються швидше, ніж пов'язані з пасивами відсоткові витрати.

Якщо в банку нульовий ГЕП, чутливі до відсоткової ставки активи та пасиви однакові, однакові зміни відсоткової ставки не впливають на відсотковий прибуток.

І позитивний, і негативний ГЕП надають потенційну можливість отримати більшу маржу, ніж у разі нульового ГЕПу.

ГЕП є мірою відсоткового ризику, на який наражається банк протягом зафіксованого часового інтервалу. Незалежно від того, позитивний

чи негативний ГЕП, чим більша абсолютна величина ГЕПу, тим вищий рівень відсоткового ризику бере на себе банк і тим більше змінюється його маржа.

Стан нульового ГЕП цілком не виключає ризику, пов'язаного зі зміною ставки відсотка, бо зміни відсоткових ставок за активами й пасивами не завжди вдається погодити. Оскільки відсоткові ставки за кредитами встановлюються керівництвом банку на різні терміни, у разі стрімкого підвищення ставок за залученими коштами прибуток банку зменшиться. Проте якщо відсоткові ставки за пасивами знизяться, його прибуток зросте, бо частина позичальників буде сплачувати відсотки за кредит на підставі укладених раніше угод.

Крім того, постійно відбуваються структурні зміни у складі активів і пасивів, які також не сприяють досягненню нульового ГЕП. Наприклад, зростає кредитний портфель банку та водночас розміщуються короткотермінові депозитні сертифікати банку або збільшується обсяг залучених міжбанківських кредитів.

Якщо початок періоду часу належить до майбутнього, то ГЕП називають *періодичним,* якщо ж початок періоду збігається з поточним часом, то ГЕП називають *кумулятивним.* Періодичні ГЕПи показують час потенційних змін доходу, залежно від зміни відсоткової ставки. Кумулятивний ГЕП вимірює загальний відсотковий ризик за весь розглянутий період.

Кумулятивний (накопичений) ГЕП – це алгебраїчна сума (з урахуванням знака) ГЕПів у кожному з часових інтервалів, на які розподілено часовий горизонт.

Для обчислення показника кумулятивного гепу в кожному з інтервалів обчислюють алгебраїчну суму ГЕПів за попередні періоди:

$$KGAP = \sum_{t=1}^{N} GAP, \qquad (5.2)$$

де KGAP – кумулятивний ГЕП;

t – часовий горизонт.

Кумулятивний ГЕП показує незбалансованість (різницю) між загальним обсягом чутливих активів і зобов'язань банку, які протягом часового горизонту можуть бути переоцінені.

За економічним змістом кумулятивний ГЕП – це інтегральний показник, що відображає рівень відсоткового ризику, на який наражається

банк протягом розглянутого часового горизонту. Банк може управляти цим ризиком, установлюючи ліміт кумулятивного ГЕПу як максимально допустиму його величину та приводячи структуру чутливих активів і зобов'язань у відповідність з установленим лімітом (індексом відсоткового ризику).

Індекс відсоткового ризику дорівнює відношенню абсолютної величини кумулятивного ГЕПу (у кожному з періодів) до робочих активів (у процентах):

$$IR_t = \frac{KGAP}{A} \times 100\ \%, \qquad (5.3)$$

де IR_t – індекс відсоткового ризику;

А – робочі активи банку.

Індекс відсоткового ризику показує, яка частина активів (коли ГЕП позитивний) чи пасивів (коли ГЕП негативний) може змінити свою вартість, унаслідок зміни ринкових ставок. Індекс розраховують без урахування знака, оскільки і позитивний, і негативний ГЕП можуть призвести банк до збитків.

Оцінювання ризику банку за допомогою індексу відсоткового ризику забезпечує достатній рівень точності за умови, що величина робочих активів залишається сталою протягом усього часового горизонту. Якщо ж обсяг таких активів протягом періоду змінюється, то логічно оцінювати співвідношення кумулятивного ГЕПу в кожному з періодів та тієї величини робочих активів, яка прогнозується в цей період. Проте зробити такий прогноз досить складно. Наприклад, величина залучених коштів залежить не лише від банку і не завжди піддається прогнозуванню.

У такому разі використовують коефіцієнт ризику, обчислений як відношення кумулятивного ГЕПу до капіталу банку. Як відомо, капітал банку є більш стабільною величиною, ніж робочі активи. Крім того, оскільки ГЕП – це індикатор відсоткового ризику банку, а всі ризики мають відшкодовувати за рахунок його власних коштів, то цілком логічно зіставляти ГЕП саме з капіталом. Отже, коефіцієнт відсоткового ризику обчислюють за такою формулою:

$$KP_t = \frac{KGAP}{K}, \qquad (5.4)$$

де $КР_t$ – коефіцієнт відсоткового ризику;

К – власний капітал банку.

Прибуток (збиток), отриманий у результаті зміни ринкових ставок відсотка (ΔP_r), знаходять за такою формулою [16]:

$$\Delta P_r = KGAP \times (r_p - r), \qquad (5.5)$$

де KGAP – кумулятивний ГЕП;

r_p, r – відповідно, прогнозована і поточна ринкові ставки.

Методи ГЕПу є традиційними підходами до управління активами й пасивами банку, із метою зниження відсоткового ризику. До переваг цієї групи методів можна зарахувати простоту та доступність, що особливо важливо для вітчизняних банків за браком інших можливостей, які надає розвинений фінансовий ринок.

Із метою оцінювання ступеня схильності до відсоткового ризику (чутливість до коливань відсоткової ставки), звичайно аналізують розриви строкової структури відсоткових активів і пасивів (ГЕП-аналіз).

У практиці українських банків чутливі до відсоткової ставки пасиви перевищують чутливі до відсоткової ставки активи, тобто банки мають від'ємний ГЕП. Більшість залучених коштів мають короткий термін погашення, а велика частка кредитів у кредитному портфелі банків – довгі фактичні терміни погашення, унаслідок постійних процедур пролонгації та істотної частки нестандартних позик у кредитному портфелі. Банки змушені вдаватися до систематичних пролонгацій наданих кредитів, з огляду на нестабільне фінансове становище позичальників. Коли облікова ставка НБУ зростає, від'ємний ГЕП створює значні ліквідні та відсоткові ризики.

Аналіз рівня відсоткового ризику протягом року показує, що загалом банк дотримується встановленого ліміту за винятком періоду до 1 міс. У цьому періоді індекс відсоткового ризику перевищує встановлений ліміт на 3 %, що свідчить про підвищений ризик.

Якщо протягом місяця відсоткові ставки знизяться на 1 %, то відсотковий прибуток банку зменшиться на 2 млн грн:

$$\Delta P = (-0{,}01) \times (1\,101 - 1\,301) = -2.$$

Отже, оскільки прогноз свідчить про зниження ставок протягом найближчого місяця, менеджменту банку необхідно зменшити додатний ГЕП і за можливості перейти до від'ємного.

Рекомендована література: [2; 13; 30; 33; 34].

Практичне заняття 6
Управління кредитним портфелем банку. Управління інвестиційним портфелем банку

Мета – формування в магістрів практичних навичок у застосуванні методів управління кредитним та інвестиційним портфелями банку, визначенні його якості, використанні методів управління кредитним ризиком і проблемними кредитами.

Завдання 6.1. До установи банку звернувся клієнт із кредитною заявкою щодо оформлення кредиту. У кредитній заявці та в банківських відомостях міститься така інформація:

1. Мета кредиту – заходи щодо підвищення конкурентоспроможності продукції.
2. Продукція сезонна, користується широким попитом протягом 60 днів.
3. Сектор ринку збуту продукції, на який можна розраховувати, обчислюють у сумі 4 800 тис. грн.
4. Витрати на здійснення заходів – 3 360 тис. грн.
5. Термін реалізації заходів – 35 діб.
6. Термін окупності витрат – 30 діб.
7. Дохід від здійснення заходів – 4 750 тис. грн.
8. Залишки коштів на рахунку – 1 080 тис. грн.
9. Сума кредиту, що просить клієнт, – 3 360 тис. грн.
10. Прострочена заборгованість за раніше отриманими позиками відсутня.
11. Наявність забезпечення – 2 800 тис. грн.
12. Облікова відсоткова ставка – 22 %.
13. Маржа – 6 %.
14. Вільні кредитні ресурси – 4 120 тис. грн.

Визначте вид потрібного кредиту, можливість його надання, суму позички, термін позички, відсоткову ставку; загальну суму боргу банку на кінець терміну користування за умови, що відсотки мають сплачувати раз на місяць; спосіб надання кредиту і його погашення. До якої групи можна зарахувати кредит?

Методичні рекомендації до виконання завдання

Вид кредиту пропонують визначити за такими класифікаційними ознаками, як цільове призначення, вид забезпечення, кількість кредиторів, характер

визначення відсоткової ставки, терміни повернення, суб'єктне призначення.

У процесі визначення суми позички слід ураховувати величину витрат на здійснення заходів та залишок коштів на рахунку.

У процесі визначення величини відсоткової ставки враховують величину облікової відсоткової ставки та маржі.

Суму відрахувань до резервного фонду на покриття втрат від кредитної операції визначають, згідно із Постановою НБУ № 23 від 25.01.2012 р. "Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями". Документ запроваджує вдосконалені підходи до оцінювання очікуваних утрат від кредитного ризику та ґрунтується на Базельських принципах банківського нагляду. Положення сумісне зі стандартом МСФЗ 9 (Фінансові інструменти), який також потребує оцінювання очікуваних збитків за фінансовими інструментами.

Для розрахунку величини очікуваних збитків Положенням передбачено застосування рекомендованої Базельським комітетом із банківського нагляду формули, яка використовує три компоненти: імовірність дефолту боржника (PD – probability of default), рівень утрат у разі дефолту (LGD – loss given default) та борг за активом (EAD – exposure at default).

Підходи, передбачені Положенням, ураховують висновки НБУ про практику оцінювання банками кредитних ризиків, зроблені, зокрема, за результатами діагностичного обстеження банків.

Положення також передбачає:

застосування стандартизованих підходів до оцінювання фінансового стану боржників банку (економетричної скорингової моделі – для боржників – юридичних осіб, переліку якісних та кількісних показників – для інших боржників);

можливість оцінювання кредитного ризику позичальника на основі характеристик групи компаній, із якою позичальник пов'язаний відносинами контролю або спільним економічним ризиком. Сьогодні кредитний ризик оцінюють виключно на індивідуальній основі для кожної компанії-позичальника. Фінансовий стан групи компаній може як покращити, так і погіршити оцінку кредитного ризику компанії-позичальника банку;

інші фактори ідентифікації рівня кредитного ризику (зокрема, своєчасність виконання боржником своїх зобов'язань). Якщо будуть

спрацьовувати ознаки високого кредитного ризику, категорія якості кредиту буде понижуватися, навіть якщо економетрична скорингова модель буде визначати кредит таким, що має високу якість;

розширення групового (портфельного) оцінювання активів та визначення основних критеріїв такого оцінювання. Кредити суб'єктам господарювання та фізичним особам у сумі до 2 млн грн будуть оцінюватися банками на портфельній основі;

удосконалені вимоги до переліку забезпечення та умов його прийнятності. Зокрема, майнові права (окрім майнових прав на депозити) вилучено з переліку застави, яка може враховуватися банками під час визначення розміру кредитного ризику.

За способом надання виділяють такі види кредитів: у разовому порядку; згідно з відкритою кредитною лінією; гарантовані.

За способом погашення виділяють такі види кредитів: у разовому порядку; згідно з особливими умовами, визначеними кредитним договором; за вимогою кредитора; із регресією платежів; кредити, погашені достроково; прострочені кредити.

Рекомендована література: [1; 16 – 18; 30; 32].

Завдання 6.2. Аналітичному відділу банку надано завдання проаналізувати кредитну діяльність банку за такими напрямами: вивчення руху кредитів, розподіл кредитів за секторами економіки, погашення і поверненість кредиту, аналіз якості кредитного портфеля (табл. 6 і 7).

Зробіть висновок про управління кредитною діяльністю в банку.

Таблиця 6

Рух кредитів, що були надані банком, тис. грн

Показники	Довготермінові кредити	Короткотермінові кредити
Залишок заборгованості на 01.01.2011 р.	12 076	27 638
Видано у звітному періоді кредитів	6 544	5 951
Погашено кредитів у звітному періоді	3 734	6 641
Списано кредитів	–	–
Залишок заборгованості на 01.04.2011 р.		

Таблиця 7

Розподіл наданих кредитів за видами економічної діяльності, тис. грн

Види економічної діяльності	Довготермінові кредити	Короткотермінові кредити
Промисловість	5 625	7 928
Харчова промисловість	4 220	3 320
Сільське господарство	1 250	1 655
Торгівля	1 126	9 085
Будівництво	2 113	1 110
Кредити, надані фізичним особам	552	3 850
Разом		

Методичні рекомендації до виконання завдання

Банківська система шляхом надання кредитів організовує й обслуговує рух капіталу, забезпечує його залучення, акумуляцію та перерозподіл у ті сфери виробництва та обігу, де виникає дефіцит капіталу.

На сьогодні під *банківським кредитом* розуміють будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, а також будь-яку гарантію, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження терміну погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату відсотків та інших зборів із такої суми.

Аналіз кредитної діяльності банку доцільно починати з визначення місця, яке посідають кредитні операції в загальному обсязі активів банку, тобто необхідно дати загальну оцінку масштабів кредитної діяльності. Для цього розраховують коефіцієнт частки кредитів у загальних активах банку.

Цей показник може бути розраховано як загалом за аналізований період, так і на якусь певну дату, тобто на початок, чи кінець періоду. Він показує частку кредитних операцій у загальних активах банку та характеризує кредитну активність банку.

Якщо цей коефіцієнт занадто високий, то це означає, що діяльність банку, можливо, недостатньо диверсифікована, що, своєю чергою, підвищує ризик у разі погіршення кредитного портфеля. Навпаки, коефіцієнт низький буде свідчити про те, що банк недостатньо використовує джерела фінансування у процесі формування прибуткових активів і тим самим обмежує свій прибутковий потенціал.

Банк, який занадто перевантажений позиками, має високий коефіцієнт частки позик у загальних активах. Показник понад 65 % уважають високим. Ліквідні банки мають нижчий рівень цього коефіцієнта, але більшу частку коштів у короткотермінових коштах грошового ринку та в інвестиційних цінних паперах, які, своєю чергою, можуть легко конвертуватися у грошові кошти, що потім можуть бути видані у формі позик.

Наступним етапом аналізу кредитних операцій є визначення темпів зростання та приросту. Темп зростання визначають як співвідношення суми кредитних укладень на кінець звітного періоду та суми на початок періоду.

Водночас необхідно визначити та проаналізувати будь-які джерела (тобто сегменти портфеля) змін, а також їхнього впливу на ризик діяльності. Крім цього, важливо виявити, чи є ці зміни типовими для всієї банківської системи, чи тільки для цього банку.

Аналіз руху кредитів банку передбачає вивчення фінансової звітності, із якої можна визначити питому вагу нових кредитів щодо залишку позикової заборгованості на кінець звітного періоду, відсоток погашення кредитів за звітний період, співвідношення дебетових та кредитових оборотів, достатність резерву на можливі втрати за позиками, розмір прострочених відсотків.

Аналіз руху кредитів слід здійснювати шляхом розрахунку таких показників, як відсоток надання кредитів (довготермінових та короткотермінових), відсоток погашення кредитів.

Аналіз оборотності кредитів здійснюють за допомогою таких показників, як оборотність короткотермінових та довготермінових кредитів, швидкість і тривалість обороту позики.

У процесі аналізу якості кредитного портфеля визначають такі показники, як відношення пролонгованої та простроченої заборгованості до загальної суми заборгованості.

Рекомендована література: [1; 16 – 18; 30].

Практичне заняття 7
Управління ліквідністю банку

Мета – формування в магістрів практичних навичок у застосуванні методів та інструментів управління ліквідністю банку, використанні моделей управління ліквідністю.

Завдання 7.1. Співробітнику аналітичного відділу дано завдання підготувати звіт про ефективність управління ліквідністю в банку.

Аналіз ефективності управління ліквідністю в банку здійсніть за допомогою коефіцієнтів ліквідності. Зробіть висновок щодо ефективності управління ліквідністю в банку та запропонуйте заходи щодо покращення його діяльності (табл. 8).

Таблиця 8

Показники діяльності банку

Показники	01.01.2010 р.	01.01.2011 р.	Відхилення
Вихідні дані, тис. грн			
1. Коррахунки в банках	34 271,7	102 079,5	
2. Готівка в касі банку	21 813,9	10 741,5	
3. Депозити	105 984,3	113 359,2	
4. Загальні активи	265 435,2	308 562,3	
5. Зобов'язання (залучені та позичені) усіх видів	152 531,1	182 636,1	
6. Активи високоліквідні	47 485,5	37 575,9	
7. Активи робочі	194 396,1	254 238,6	
8. Активи дохідні	146 910,6	216 662,7	
9. Основні засоби	37 966,8	48 029,7	
10. Видані кредити	108 703,8	136 421,4	
Коефіцієнти для оцінювання ефективності управління ліквідністю в банку			Оптимальне значення
1. Коефіцієнт миттєвої ліквідності			Не менше ніж 20 %
2. Коефіцієнт загальної ліквідності зобов'язань банку			Не менше ніж 100 %
3. Коефіцієнт відношення високоліквідних до робочих активів			Не менше ніж 20 %
4. Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань			70 – 80 %
5. Коефіцієнт співвідношення виданих кредитів та залучених депозитів			
6. Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань			

Методичні рекомендації до виконання завдання

Ліквідність банку – це можливість і спроможність банку виконувати свої зобов'язання перед клієнтами та різними контрагентами в аналізованих періодах. Ліквідність балансу як ступінь покриття зобов'язань

активами та ліквідність самих активів забезпечується дотриманням, насамперед, обов'язкових економічних нормативів Національного банку України.

Наведений у табл. 9 блок показників призначено для оцінювання ліквідності банку як його спроможності перетворювати активи на грошову готівку для погашення зараз (на дату складання балансу) та в найближчий період зобов'язань перед клієнтами, кредиторами, інвесторами, акціонерами.

Таблиця 9

Алгоритм розрахунку й економічний зміст показників, що характеризують ліквідність банку

Назви показників	Алгоритм розрахунку	Економічний зміст показника
1. Коефіцієнт миттєвої ліквідності	$К_{мл} = \frac{К_{кр} + К_а}{Д}$	Показує можливість банку погашати "живими" грошима з корахунків і каси зобов'язання за всіма депозитами (Д)
2. Коефіцієнт загальної ліквідності зобов'язань банку	$К_{зл} = \frac{А_{заг.}}{З_{заг.}}$	Характеризує максимальну можливість банку в погашенні зобов'язань ($З_{заг.}$) усіма активами ($А_{заг.}$)
3. Коефіцієнт співвідношення високоліквідних до робочих активів	$К_{свр} = \frac{А_{вл}}{А_Р}$	Характеризує питому вагу високоліквідних активів ($А_{вл}$) у робочих активах($А_р$)
4. Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань	$К_{рл} = \frac{А_д}{З_{заг.}}$	Характеризує забезпечення дохідними активами банку ($А_д$) його загальних зобов'язань ($З_{заг.}$) і сповіщає про часткове погашення зобов'язань банку поверненнями дохідних активів
5. Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів	$К_{скзд} = \frac{КР}{Д}$	Розкриває, наскільки видані кредити (КР) забезпечені всіма залученими депозитами (Д)
6. Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань	$К_{глз} = \frac{А_{ВЛ} + А_М}{З_{заг.}}$	Розкриває здатність банку погашати зобов'язання ($З_{заг.}$) високоліквідними активами ($А_{вл}$) та через продаж майна ($А_м$)

Рекомендована література: [1; 16 – 18; 30].

Практичне заняття 8
Управління прибутковістю банку

Мета – формування в магістрів практичних навичок у застосуванні методів та інструментів управління прибутковістю банку, визначення фінансової стійкості банку, використанні моделей управління його прибутковістю.

Завдання 8.1. За даними балансу банку розрахуйте показники прибутковості: відсоткову маржу (ВМ); чистий спред (ЧС); чисту відсоткову маржу (ЧВМ). Зробіть висновок щодо динаміки прибутковості роботи банку (табл. 10).

Таблиця 10

Показники діяльності банку

Показники	Сума, млн грн		Середня ставка, %	
	2009 р.	2010 р.	2009 р.	2010 р.
Активи				
1. Кредити	1 670	1 740	25	22
2. Цінні папери	1 370	1 450	28	23
3. Інші працюючі активи	1 125	1 225	21	12
4. Непрацюючі активи	1 155	1 120	–	–
Усього				
Пасиви				
1. Строкові депозити	1 125	1 730	22	18
2. Депозити та кредити інших банків	1 450	1 420	18	16
3. Кошти до запитання	1 520	1 160	20	11
4. Капітал	1 225	1 225	–	–
Усього				

Методичні рекомендації до виконання завдання

Головна мета банківського менеджменту полягає в максимізації вартості акціонерного капіталу банку, яка залежить від чистого прибутку

та рівня ризику. Для оцінювання діяльності банку використовують такі показники прибутковості:

1. Відсоткову маржу (відсотковий прибуток) банку визначають як різницю між відсотковими доходами та відсотковими витратами.

2. Чистий спред характеризує рівень погодженості відсоткової політики банку за кредитними та депозитними операціями. Аналіз чистого спреду пов'язаний із відсоткового політикою банку, яка відображається в динаміці відсоткових ставок за активними та пасивними операціями.

Чистий спред – це різниця між середніми відсотковими ставками, отриманими та сплаченими. За його допомогою визначають необхідну мінімальну різницю між ставками за активними та пасивними операціями, яка дасть змогу банку покрити витрати, але не дасть прибутку (мінімальне значення показника 0). Оптимальне значення показника не менше за 1,25 %.

За допомогою цього показника оцінюють ефективність виконання банком функції посередника між вкладниками та позичальниками, а також рівень конкуренції на ринку. Переважно, у разі загострення конкурентної боротьби спред скорочується і менеджери банку змушені шукати інші шляхи отримання прибутків.

3. Чисту відсоткову маржу визначають як відношення різниці між відсотковими доходами та відсотковими витратами до активів банку. Чисту відсоткову маржу можна обчислювати щодо працюючих або загальних активів. Показник невідсоткової маржі часто буває від'ємним, оскільки невідсоткові витрати, переважно, перевищують невідсоткові доходи.

ЧПМ можна обчислювати щодо працюючих або загальних активів. У деяких країнах органи регулювання банківської діяльності вважають за доцільне знаменником цього показника брати активи, які дають дохід (працюючі активи). Така думка ґрунтується на тому, що відсотковий прибуток потрібно порівнювати лише з тією частиною активів, яка генерує сукупні доходи банку. Згідно з інструктивними матеріалами НБУ, чисту відсоткову маржу обчислюють щодо загальних активів банку.

Пропонований метод обчислення має на меті оптимізувати співвідношення працюючих та непрацюючих активів банку, оскільки активи, за якими не отримують дохід, значно знижують показник чистої відсоткової маржі.

Завдання 8.2. Співробітнику аналітичного відділу дано завдання підготувати звіт про оцінювання фінансової стійкості банку.

Розрахуйте коефіцієнти фінансової стійкості та зробіть висновок про ефективність управління банком, запропонуйте заходи щодо покращення його діяльності (табл. 11).

Таблиця 11

Показники діяльності банку

Показники	01.01.2010 р.	01.01.2011 р.	Відхилення
Вихідні дані, тис. грн			
1. Власний капітал	112 904,1	125 926,2	
2. Засновницький (акціонерний) капітал	26 176,8	31 911,1	
3. Залучені кошти	152 531,1	182 636,1	
4. Активи загальні	265 435,2	308 562,3	
5. Активи дохідні	146 910,6	216 662,7	
6. Активи недохідні	118 524,6	91 899,6	
7. Активи капіталізовані	37 966,8	48 029,7	
Коефіцієнти фінансової стійкості			Оптимальне значення
1. Коефіцієнт надійності			Не менше ніж 5 %
2. Коефіцієнт "фінансового важеля"			20
3. Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів			Не менше ніж 10 %
4. Коефіцієнт захищеності власного капіталу			
5. Коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом			
6. Коефіцієнт мультиплікатора капіталу			12,0 – 15,0

Методичні рекомендації до виконання завдання

Основними коефіцієнтами, які характеризують фінансову стійкість банку, є:

коефіцієнт надійності;

коефіцієнт фінансового важеля;

коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів;

коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом;

коефіцієнт мультиплікатора капіталу (табл. 12).

Таблиця 12

Алгоритм розрахунку й економічний зміст показників, що характеризують фінансову стійкість банку

Назви показників	Алгоритм розрахунку за балансом	Економічний зміст показника
Коефіцієнт надійності	$К_н = \frac{К}{З_к}$	Співвідношення власного капіталу (К) до залучених коштів ($З_к$). Рівень залежності банку від залучених коштів
Коефіцієнт фінансового важеля	$К_{фв} = \frac{З_К}{К}$	Співвідношення зобов'язань банку (З) і капіталу (К), розкриває спроможність банку залучати кошти на фінансовому ринку
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів – достатність капіталу	$К_{УК} = \frac{К}{А_{заг.}}$	Розкриває достатність сформованого власного капіталу (К) в активізації та покритті різних ризиків
Коефіцієнт захищеності власного капіталу	$К_{ЗК} = \frac{А_К}{К}$	Співвідношення капіталізованих активів ($А_к$) і власного капіталу (К). Показує, яку частину капіталу розміщено в нерухомість (майно)
Коефіцієнт захищеності дохідних активів	$К_{ЗДА} = \frac{К\text{-}НА_Д\text{-}З_Б}{А_Д}$, де $НА_Д$ – недохідні активи; $А_д$ – дохідні активи; $З_Б$ – збитки	Сигналізує про захист дохідних активів (що чутливі до зміни відсоткових ставок) мобільним власним капіталом
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	$К_{МК} = \frac{А}{К_а}$	Ступінь покриття активів (А) (акціонерним) капіталом ($К_а$)

Рекомендована література: [1; 16 – 18; 29 – 36].

Структура колоквіуму з навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент у банку"

Завдання 1 (стереотипне)

Подайте організаційну структуру банку, побудовану за дивізіональним принципом. Наведіть схему ухвалення управлінських рішень на всіх ланках організаційної структури банку.

Завдання 2 (стереотипне)

Ряд банків звернулися до НБУ із проханням про участь в аукціоні із продажу кредитних ресурсів. На кредитному аукціоні запропоновано до продажу ресурсів на 40 млн грн (табл. 13).

Зробіть висновок про можливість продажу кредитних ресурсів банкам, поясніть можливі рішення НБУ.

Таблиця 13

Показники діяльності банків

Показники	Банк 1	Банк 2	Банк 3	Банк 4
Норматив адекватності регулятивного капіталу, %	8	10	11	12
Норматив адекватності основного капіталу, %	9	5	8	9
Норматив миттєвої ліквідності, %	25	30	35	33
Норматив поточної ліквідності, %	65	74	80	80
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, %	24	39	7	20
Норматив великих кредитних ризиків	6	8	2	7
Норматив інвестування в цінні папери окремо кожною установою, %	3	4	5	4
Капітал банку, млн грн	180	162	130	22
Сума отриманих банком міжбанківських кредитів, млн грн	60	5	40	48
Обсяг кредитних ресурсів, які банк має намір придбати, млн грн	40	30	30	20
Відсоткова ставка, запропонована банком, %	12	13	11	11
Облікова ставка НБУ,%	12	12	12	12

Завдання 3 (стереотипне)

Подайте бізнес-план роботи банку на наступний рік. Банк працює в Харківському регіоні, за рівнем активів та капіталу належить до групи середніх банків. Банк надає весь перелік банківських послуг, але пріоритетним є іпотечне кредитування. Для обслуговування клієнтів відкрито відділення в місті та обласних центрах.

Завдання 4 (евристичне)

Розмір регулятивного капіталу банку становить 8 100 тис. грн, зокрема основний капітал – 3 900 тис. грн.

Визначте відповідність нормативам НБУ достатності капіталу (Н1, Н2, Н3) (табл. 14)

Якщо банк збільшить обсяг кредитування центральним органам влади та іншим клієнтам на 20 %, то як це вплине на рівень достатності капіталу за інших однакових умов?

Таблиця 14

Статті балансу банку

Активи банку	Сума, тис. грн	Коефіцієнт ризику	Активи, зважені за ризиком, тис. грн
1. Банкноти та монети в касі	83	0	
2. Дорожні чеки	16	0	
3. Кошти у НБУ	259	0	
4. Боргові цінні папери центральних органів держуправління	20 187	0	
5. Боргові цінні папери місцевих органів влади	29	20	
6. Кошти в інших банках	3 545	50	
7. Кредити, надані центральним органам управління	4 125	10	
8. Кредити, надані іншим клієнтам	45 108	100	
9. Векселі	1 201	100	
10. Основні фонди	5 823	100	
11. Гарантії, акредитиви, надані банком	4 307	100	
12. Зобов'язання із кредитування	2 000	50	
Усього			

Завдання 5 (евристичне)

Відповідно до організаційних етапів стратегічного управління, розробіть стратегію для банку (АТ КБ "ПриватБанк").

Банк за розміром активів та капіталу входить до групи найбільших банків України, за формою власності – акціонерне товариство. Банк є універсальним, має розширену мережу філій і відділень, є лідером на ринку платіжних карток України.

Критерії оцінювання колоквіуму з навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент у банку"

Визначення загальної оцінки за результатами колоквіуму здійснюють як суму оцінок за кожне завдання з урахуванням таких критеріїв оцінювання (табл. 15):

Таблиця 15

Критерії оцінювання колоквіуму

Кількість балів	Критерії
Завдання 1, 2, 3 (max 2 бали)	
2	вирішення завдання в повному обсязі, без допущення помилок, за правильним алгоритмом, який демонструє знання фундаментальної облікової моделі, може бути технічна неточність
0,5	вирішення завдання з однією незначною помилкою
1	вирішення завдання з незначною кількістю помилок, якщо недостатньо точно класифіковано статті активів, зобов'язань та капіталу
0,5	вирішення завдання зі значною кількістю помилок
Завдання 4, 5 (max 3 бали)	
3	вирішення завдання в повному обсязі, без допущення помилок, за правильним алгоритмом, який демонструє знання фундаментальної облікової моделі
2	вирішення завдання з однією технічною неточністю
1	вирішення завдання з незначною кількістю помилок, якщо недостатньо точно класифіковано статті активів, зобов'язань та капіталу
0,5	вирішення завдання зі значною кількістю помилок

Самостійна робота студентів

Самостійна робота студента (СРС) – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання виконуються студентом самостійно під методичним керівництвом викладача.

Мета СРС – засвоєння в повному обсязі навчальної програми та формування у студентів загальних і професійних компетентностей, які відіграють суттєву роль у становленні майбутнього фахівця вищого рівня кваліфікації.

Навчальний час, відведений для самостійної роботи студентів денної форми навчання, визначено навчальним планом. У ході самостійної роботи студент має стати активним учасником навчального процесу, навчитися свідомо ставитися до оволодіння теоретичними та практичними знаннями, вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, брати на себе відповідальність за якість власної професійної підготовки.

СРС містить: опрацювання лекційного матеріалу; опрацювання та вивчення рекомендованої літератури, основних термінів і понять за темами дисципліни; підготовку до практичних занять; підготовку до виступу

з доповідями; поглиблене опрацювання окремих лекційних тем або питань; написання творчого завдання на задану проблематику; пошук (підбір) та огляд літературних джерел на задану тематику навчальної дисципліни; аналітичний розгляд наукової публікації; контрольну перевірку студентами особистих знань за запитаннями для самодіагностики; підготовку до контрольних робіт та інших форм поточного контролю; підготовку до колоквіуму; систематизацію вивченого матеріалу, із метою підготовки до семестрового екзамену.

Необхідним елементом успішного засвоєння навчальної дисципліни є самостійна робота студентів із вітчизняною та зарубіжною спеціальною економічною літературою, нормативними актами з питань державного регулювання економіки, статистичними матеріалами.

Самостійна робота є невід'ємною частиною навчального процесу. Самостійна робота студентів із навчальної дисципліни полягає у вивченні й опрацюванні навчально-методичної та періодичної літератури; законодавчих і нормативних актів та виконанні навчальних завдань під час підготовки до практичних занять, поточного й семестрового контролю.

До основних видів самостійної роботи студентів належать:

1) підготовка до поточних аудиторних занять:

опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу, що передбачає вивчення лекцій, обов'язкової та додаткової літератури;

вивчення окремих тем і питань, передбачених для опрацювання;

підготовка до практичних занять;

самостійна систематизація вивченого матеріалу;

2) пошуково-аналітична робота, яка полягає у виконанні творчого завдання.

Перелік питань для самостійного опрацювання наведено в табл. 16.

Таблиця 16

Перелік питань для самостійного опрацювання

Назви тем	Питання для самостійного опрацювання (за модулями та темами)	Література
1	2	3
Змістовий модуль 1. Сутність, зміст, принципи та функції фінансового менеджменту в банку		
Тема 1. Засади фінансового менеджменту в банку	1. Функції фінансового менеджера в банку. 2. Керівні впливи на об'єкти управління в системі банківського фінансового менеджменту 3. Еволюція теорії фінансового менеджменту. 4. Міжнародні аспекти фінансового менеджменту	[3; 7; 9; 20; 23]

Продовження табл. 16

1	2	3
Тема 2. Стратегічне управління банківською діяльністю	1. Вибір ринкової стратегії діяльності банку. 2. Стратегічне управління банківськими ризиками. 3. Нормативна база, що використовують для стратегічного планування діяльності банку. 4. Стратегічне планування в умовах багатокритеріальності	[3; 6; 16; 19]
Тема 3. Органи управління та організаційна структура банку	1. Варіанти організаційних структур у банківській справі. 2. Особливості реорганізації у структурі банку. 3. Комбіновані структури управління	[3; 6; 16; 18]
Тема 4. Система планування банківської діяльності	1. Основні принципи системи бюджетування в банку. 2. Організація процесу планування банківської діяльності в зарубіжній практиці	[3; 6; 7; 18 – 20]
Тема 5. Управління капіталом у банку	1. Вплив регулятивної функції НБУ на методи управління капіталом банку. 2. Механізм злиття та поглинання в банківській системі. 3. Вплив дивідендної політики на вартість капіталу банку. 4. Механізм створення та реєстрації комерційних банків. 5. Тенденції розвитку рівня капіталізації банків України	[1; 3; 7; 13; 14; 20]
Тема 6. Управління зобов'язаннями банку	1. Поняття ефективної річної відсоткової ставки. 2. Заходи у сфері управління пасивами в період зниження (підвищення) ринкових відсоткових ставок. 3. Сутність балансового, ринкового та податкового факторів, які враховують під час залучення ресурсів	[1; 2; 3; 9; 13; 17; 20]
Змістовий модуль 2. Методи управління банківськими операціями та ризиками		
Тема 7. Управління активами й пасивами банку	1. Характеристика методів управління активами й пасивами банку, їхні переваги та недоліки. 2. Використання ситуаційного моделювання під час управління активами й пасивами банку. 3. Використання ГЕП-менеджменту під час управління активами/пасивами банку	[2; 7; 9; 14; 21; 23]

Закінчення табл. 16

1	2	3
Тема 8. Управління кредитним портфелем банку	1. Особливості формування кредитної політики банку. 2. Методика оцінювання кредитоспроможності позичальника. 3. Визначення оптимального кредитного портфеля банку в умовах ризику неповернення коштів позичальниками	[1; 6; 7; 12; 14 – 16]
Тема 9. Управління інвестиційним портфелем банку	1. Структуризація інвестиційного портфеля банків. 2. Основні види ризиків інвестиційної діяльності банків	[4; 6; 7; 9; 14; 15; 20]
Тема 10. Управління ліквідністю банку	1. Вплив факторів на динаміку ліквідності банку. 2. Недоліки використання коефіцієнтного методу для оцінювання потреби банку в ліквідних коштах. 3. Ліквідність як один із найважливіших показників надійності та платоспроможності банку	[4; 7; 12; 14; 19]
Тема 11. Управління прибутковістю банку	1. Організація фінансового обліку доходів і витрат банку. 2. Фінансова звітність банку та її аналіз. 3. Чистий відсотковий дохід як базовий показник оцінювання успішності роботи банку	[1; 2; 8; 9; 18 – 20; 22]

Принципове значення у процесі підготовки з економічних дисциплін має активне залучення студентів до навчально-пізнавальної діяльності. Під *активним навчанням* розуміють таке навчання, у якому студент є суб'єктом пізнавальної діяльності, активною особистістю у процесі самостійного здобування знань, набуття умінь і навичок та професійного самовизначення.

Рекомендована література

1. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. – Київ : КНЕУ, 2006. – 600 с.

2. Банківська система України в європейському контексті: ґенеза, структура, конкурентний потенціал : монографія / кол. авторів ; за ред. д-ра екон. наук Р. Ф. Пустовійта. – Київ : УБС НБУ, 2009. – 400 с.

3. Васюренко Л. В. Ресурси комерційного банку: теоретичний та прикладний аналіз / Л. В. Васюренко, І. М. Федосік. – Харків : ПП Яковлєва, 2003. – 88 с.

4. Васюренко О. В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків : навч. посіб. / О. В. Васюренко, К. О. Волохата – Київ : Знання, 2006. – 464 с.

5. Коваленко В. В. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи : монографія / В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 198 с.

6. Коваленко В. В. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення : монографія / В. В. Коваленко, К. Ф. Черкашина. – Суми : УАБС НБУ, 2010. – 154 с.

7. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика : монографія / В. В. Коваленко. – Суми : УАБС НБУ, 2010. – 228 с.

8. Коваленко В. В. Фінансовий моніторинг банків : навч. посіб. / В. В. Коваленко. – Суми : Мрія-1 ЛТД, 2005. – 120 с.

9. Коваленко В. В. Функціональна достатність ресурсного потенціалу банків: методи оцінювання та напрями забезпечення : монографія / В. В. Коваленко, Ж. І. Торяник. – Київ : УБС НБУ, 2010. – 158 с.

10. Колодізєв О. М. Фінансовий менеджмент у банках: концептуальні засади, методологія прийняття рішень у банківській сфері : навч. посіб. / О. М. Колодізєв, І. М Чмутова, І. О. Губарєва. – Харків : ІНЖЕК, 2004. – 408 с.

11. Криклій О. А. Управління прибутком банку : монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак. – Суми : УАБС НБУ, 2008. – 136 с.

12. Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент у банку" для студентів напряму підготовки "Фінанси і кредит" / уклад. О. М. Колодізєв, І. М. Чмутова. – Харків : ХНЕУ, 2010. – 32 с.

13. Мещеряков А. А. Організація діяльності комерційного банку : навч. посіб. / А. А. Мещеряков. – Київ : Центр учбової літератури, 2007. – 608 с.

14. Мещеряков А. А. Фінансовий менеджмент у банках : навч. посіб. / Л. В. Лисяк, А. А. Мещеряков. – Київ : Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.

15. Оцінювання фінансових інструментів банку за міжнародними стандартами фінансової звітності : навч. посіб. / П. М. Сенищ, В. І. Ричаківська, М. Л. Лапішко, Л. П. Снігурська. – Київ : УБС НБУ, 2009. – 452 с.

16. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент банку : підручник / Л. О. Примостка. – Київ : КНЕУ, 2004. – 468 с.

17. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку : навч. посіб. / І. В. Сало, О. А. Криклій. – Суми : Університетська книга, 2007. – 314 с.

18. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг / Джозеф Синки ; пер.с англ. – Москва : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 1018 с.

19. Управління діяльністю банку: методологія і практика : монографія / О. В. Васюренко, І. М. Федосік, Л. В. Васюренко та ін. ; за ред. О. В. Васюренка. – Київ : УБС НБУ, 2008. – 230 с.

20. Фінансове планування та прогнозування діяльності банків : монографія / за заг. ред. акад. АЕН України, д-ра екон. наук, проф. О. В. Васюренка. – Київ : УБС НБУ, 2009. – 324 с.

21. Банківський блог. – Режим доступу : http://banks.blox.ua/html.

22. Банківський форум. – Режим доступу : http://banki.ua/forum.

23. Все про інвестиції. – Режим доступу : http://ua-investor.com.

24. Інформаційний банківський порталі. – Режим доступу : http:// www.uabanker.net.

25. Контракти : інтернет-видання. – Режим доступу : http://kontrakty. com.ua.

26. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. – Режим доступу : http://www. dfp.gov.ua.

27. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України. – Режим доступу : http://www.sdfm.gov.ua.

28. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : http://bank.gov.ua.

29. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України № 2121-III від 07.12.2000 р. – Режим доступу : http://zakon.rada. gov.ua/cgibin/laws/main.c gi?nreg =2121-14.

30. Про затвердження інструкції "Про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] : постанова Правління НБУ від 28.08.2001 р. № 368. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=z0841-01.

31. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи [Електронний ресурс]: постанова Правління НБУ від 17.09.2015 р. № 615. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/ show/v0615500-15/page.

32. Про кредитування [Електронний ресурс] : постанова Правління НБУ від 28.09.95 р. № 246. – Режим доступу : http://zakon.nau.ua/ doc/? code=v0246500-95.

33. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : Закон України № 679-XIV від 20.05.1999 р.– Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgibin/ laws/main.cgi?nreg=679-14.

34. Про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою [Електронний ресурс] : постанова Правління НБУ від 08.05.2002 р. № 171. – Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc /?uid=1045.6312.0.

35. Про порядок визначення справедливості вартості та зменшення корисності цінних паперів [Електронний ресурс] : постанова Правління НБУ від 17.12.2003 р. № 561. – Режим доступу : http://www.yurist online.com /zakoni/009/05/016493.php.

36. Про порядок формування обов'язкових резервів для банків в Україні [Електронний ресурс] : постанова Правління НБУ від 27.06.2001 р. № 244. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main. cgi ?nreg=z0312-06.

37. Про регулювання Національним банком України ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій [Електронний ресурс] : постанова Правління НБУ від 24.12.2003 р. № 584. – Режим доступу : http://pravo.levonevsky.org/bazaua09/postanov/sbor00/text 00379.htm.

38. Український банківський портал. – Режим доступу : http://banker.ua.

39. Фінансовий портал України. – Режим доступу : http://finance.ua.

40. Фінансові новини України. – Режим доступу : http://moneyblog.com.ua.

Зміст

Вступ 3
Практичні завдання до навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент у банку" 5
Змістовий модуль 1. Сутність, зміст, принципи та функції фінансового менеджменту в банку 5
Практичне заняття 1. Засади фінансового менеджменту в банку. Стратегічне управління банківською діяльністю 5
Практичне заняття 2. Органи управління та організаційна структура банку. Система планування банківської діяльності 11
Практичне заняття 3. Управління капіталом у банку 13
Практичне заняття 4. Управління зобов'язаннями банку 18
Змістовий модуль 2. Методи управління банківськими операціями та ризиками 21
Практичне заняття 5. Управління активами й пасивами банку 21
Практичне заняття 6. Управління кредитним портфелем банку. Управління інвестиційним портфелем банку 28
Практичне заняття 7. Управління ліквідністю банку 32
Практичне заняття 8. Управління прибутковістю банку 35
Структура колоквіуму з навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент у банку" 38
Критерії оцінювання колоквіуму з навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент у банку" 40
Самостійна робота студентів 41
Рекомендована література 44

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У БАНКУ

Методичні рекомендації до практичних завдань та самостійної роботи студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" другого (магістерського) рівня

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладач **Гонтар** Дар'я Дмитрівна

Відповідальний за видання *Н. М. Внукова*

Редактор *О. Г. Доценко*

Коректор *О. Г. Доценко*

План 2019 р. Поз. № 39 ЕВ. Обсяг 49 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру ***ДК № 4853 від 20.02.2015 р.***